

УДК 316:37

РАТИФІКАЦІЯ БОЛОНСЬКОЇ УГОДИ В УКРАЇНІ: ПРОТИРІЧЧЯ СПРИЙНЯТТЯ

С.В. Маріян

*Харківський соціально-економічний інститут
s_marikyan@mail.ru*

Розглянуто специфіку впровадження Болонської угоди в систему вищої освіти України та протиріччя сприйняття шляхів її ратифікації суб'єктами освітньої діяльності та суспільством взагалі.

Ключові слова: Болонський процес, європейська модель освіти, вища освіта України.

Болонський процес – це одне з тих нових явищ, що є проявом глобалізації і пов'язаний з необхідністю запровадження єдиних вимог та стандартів освітньої діяльності в межах Європи.

Отже, виникає проблема, яка полягає у протиріччі між потребою в адаптації системи вищої освіти до Болонського процесу і відсутністю достатніх знань щодо особливостей його запровадження у вітчизняному освітньому просторі. Розв'язання зазначеного протиріччя передбачає виявлення позитивних та негативних характеристик Болонського процесу.

Болонський процес передбачає структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміну освітніх програм і проведення необхідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи.

Вищі навчальні заклади України перейшли до навчання за новими, європейськими зразками – Болонською системою освіти. Саме впровадження новітньої освітньої моделі одразу ж викликало негативну реакцію – невдоволені були як батьки, так і їхні діти, здебільшого через те, що умови навчання в університеті, академії чи інституті стали жорсткішими.

Але є чимало невдоволених, тих хто не сприймає нову систему навчання, і серед викладачів. Вчителю, як представнику найконсервативнішої професії, важко орієнтуватися в нових умовах, звикнути до них. А студенту – й поготів.

Негативне ставлення певної частини педагогічної спільноти до нововведень в освітній сфері викликано, насамперед, тим фактом, що вони суперечать основній соціальній меті української вищої освіти, що була задекларована в Законі про освіту України та інших нормативних документах. Вона полягає у підготовці інтелектуально розвиненої людини, креативно мислячої особистості зі значним соціальним капіталом [2].

Водночас, сучасна орієнтація освітніх реформ налаштована на формування функціонера-виконавця, здатного ефективно реалізовувати обмежену кількість трудових операцій, на підготовку дешевої робочої сили, найманця, не здатного критично мислити та проявляти будь-яку ініціативу.

Такі настанови не відповідають не лише нашим національним традиціям освітньої діяльності, але й входять у протиріччя з принципами, задекларованими у Болонській угоді.

Тим часом ніхто не заперечує того, що коли ми прямуємо до Європи, то повинні змиритися з вимогами і правилами європейської освіти, вивчити їх. Хоча насправді демократична європейська модель освіти не передбачає якихось правил, які є однаковими для всіх. Їх просто не існує. Реально є тільки певні декларативні принципи, на яких сучасна освіта ґрунтується. Країни-учасниці Болонської Хартії просто забезпечують студентів свободу вибору закладу, де б він хотів послухати певний курс, а викладачеві – набути досвіду і найповніше реалізувати свій потенціал через систему обмінів педагогами. І все.

Болонський процес дуже впливає на вищу освіту в Україні, виявляючи як її позитивні сторони, так і суттєві недоліки.

Так, серед серйозних претензій щодо технологій SCTS, що не дає змоги засвоїти навчальну дисципліну цілісно, є розподіл її на окремі фрагменти, так звані “модулі”. Нова система передбачає відмову від іспиту як засобу контролю навчальної діяльності студента. Іспит, фактично, замінено бальною оцінкою праці студента протягом семестра (проте рішення щодо того, чи виставляти оцінку без іспиту чи наполягати на ньому, залишається за викладачем).

За таких умов ускладнюються, а нерідко і загострюються відносини студент-викладач, а їхня потенційна співпраця може перетворюватися на “ворогування”. Обмеженість часу семінарських та практичних занять призводить до значного зростання конкуренції між студентами за право виступити, презентувати свої навчальні завдання, що теж не сприяє створенню в навчальних групах атмосфери корпоративної згуртованості та співпраці.

Традиційна для вітчизняної освітньої діяльності колективна спрямованість навчання поступається місцем жорсткій конкуренції.

На відміну від цих реалій, Болонська декларація проголошує абсолютно протилежні цінності, що засновані не на обмеженнях, а на розмаїтті напрямів, методів, форм освітньої діяльності; не на зовнішніх стимулах (бали, оцінки), а на створенні умов, що стимулюють студента до здобуття нових знань.

Викривлене розуміння болонської системи значно погіршує умови навчання у вузах. А у разі того варіанту Болонської системи, що нині запроваджують, ще й значно ускладнює умови праці викладача: різко зростає його позааудиторне навантаження, водночас суттєво зменшується обсяг власне аудиторних форм роботи, які за діючими стандартами й визначають загальне навантаження асистента, доцента, професора.

На разі, нові методики підходу до навчального процесу стали несподіванкою для більшості викладачів. Вони потребують освоєння нових технологій, “підвищення кваліфікації”, перебудови свідомості, відмови від традиційних, роками відпрацьованих і досить ефективних методик викладання.

Більшість викладачів вищої школи (особливо представники старшого покоління) виявляються психологічно та організаційно невідготовленими до такого повороту подій. Вони розглядають нові вимоги як свідоцтво “знецінення ролі викладача”, погіршення умов його праці, пов’язують їх з майже повною відсутністю соціального захисту.

Треба відзначити, що унаслідок різкого скорочення обсягу годин навчального плану у вузах виникає необхідність суттєвого скорочення професорсько-викладацького складу, звільнення певної кількості викладачів. Насамперед, це стосується кафедр, у межах яких проводять викладання фундаментальних та загальнотеоретичних дисциплін. Зазначена тенденція може призвести вузи до значних втрат власного інтелектуального потенціалу. Одночасно зазначена ситуація стає сприятливою для управлінських структур, бо дає змогу зменшити витрати на утримання вузів та підготовку фахівців у межах бюджетного фінансування.

Дослідники вказують на тенденції до бюрократизації Болонського процесу, які нав’язують вузам зверху як панацея і певна “даність”, у той час як на початку проведення освітніх реформ їх розглядали як певний експеримент, спрямований на адаптацію європейської освітньої системи до вітчизняних умов, виявлення позитивних та негативних рис цього процесу. Проте, з часом експеримент став запроваджуватися у форматі управлінських циркулярів, “зверху”, перетворився на горезвісно відомі для широкої освітянської спільноти адміністративні вказівки і втратив свою інноваційну силу.

Зазначимо, що фундаментальність завжди була однією з головних принципів вітчизняної освіти, запозичених нею у період свого становлення у XVIII–XIX століттях саме у європейських університетах.

Відмова від фундаментальної підготовки на користь ранньої спеціалізації, формування у студентів знань прагматичного спрямування, виробничих вмінь та навичок розглядається як суттєвий стратегічний прорахунок, що може привести українську систему освіти до втрати своїх інтелектуальних потужностей.

Саме широка гуманітарна підготовка допомагає спеціалісту зорієнтуватися у складних професійних ситуаціях, мислити ґрунтовно, підтримувати свій професійно-освітній рівень шляхом безперервної самоосвіти, швидко змінювати профіль спеціалізації. Згадаймо також, що, зазвичай, найбільші відкриття в науці були зроблені не вузькими спеціалістами, а науковцями енциклопедичної освіченості, масштабно мислячими професіоналами.

Бюрократизація сучасних освітніх реформ полягає у тому, що їхній перебіг не передбачає докорінного перегляду освітніх нормативів, насамперед, системи нормування годин навчального процесу і відповідної зміни заробітної платні викладацького складу вищих навчальних закладів.

На заваді реалізації позитивних напрямів Болонського процесу стає комерціалізація освіти в Україні. Орієнтація не на стратегічні інтереси держави, а на кон'юнктуру освітнього ринку вносить хаос в організацію системи вищої освіти, перетворює частину вузів на заклади, що "видають" дипломи "на виплату". Вища освіта має бути відокремленою від бізнесу і підпорядкована державі. Отже і фінансуватися вона повинна переважно державою. Ця традиція підтримується у більшості європейських університетів [3].

Болонський процес спроможний вивести систему вищої освіти України із стану колапсу, перебудувати її на основі демократичних принципів і кращих традицій класичних європейських університетів, виступаючи джерелом інноваційного потенціалу вітчизняної вищої освіти. Водночас насильницька "болонізація" створює загрозу дефундаменталізації освіти, її прагматизації, які з часом можуть становити загрозу загальнонаціональним інтересам країни, коли наша система вищої освіти виступатиме як своєрідний "сировинний придаток" європейської освітньої системи. Болонський процес пов'язаний зі зміною соціальної взаємодії "студент-викладач". Він стає втіленням у систему освіти відносин конкурентної боротьби, нових для більшості учасників освітнього процесу, чим сприяє створенню конфліктних ситуацій, станів соціальних ризиків. Проте, відтворюючи конкурентність, пануючу на ринку праці, Болонська система здатна набагато краще, ніж традиційна освітня система, підготувати молодих спеціалістів до професійної діяльності в нових умовах.

Болонський процес пов'язаний із запровадженням нових технологій не лише у навчальній, педагогічній, а також в управлінській діяльності у сфері освіти, яка виявляє свою повну неспроможність швидко реагувати на соціальні виклики вищої освіти, вчасно модернізувати застарілі норми, проводити перенавчання викладачів.

Отже, успішна реалізація Болонського процесу передбачає не лише модернізацію окремих сегментів вищої освіти, а пов'язана з докорінними змінами всієї системи освіти, перебудовою, насамперед, соціальної свідомості її суб'єктів, без чого подальший розвиток системи вищої освіти в Україні стає неможливим.

Хоча за ініціативи МОН України створено та активно працюють низка робочих груп з удосконалення нормативно-правових актів вищої освіти, концепції модернізації структури вищої освіти та забезпечення її якості, розроблення стандартів вищої освіти, удосконалення організації навчального процесу тощо. Адже важливі першочергові реформи щодо модернізації структури вищої освіти України необхідно впроваджувати якнайшвидше.

1. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть. Досвід соціально-філософського аналізу. – К.: ТОВ “Атлант-ЮЕМСі”, 2006.

2. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю: 2-ге вид., допов. – К.: Знання України, 2008. – 819 с.

3. Кремень В.Г., Ткаченко В. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. – К.: “Видавничий центр “ДрУк”, 1998.

RATIFICATION OF THE Bolognese AGREEMENT IN UKRAINE: CONTRADICTIONS OF ITS PERCEPTION

S.V. Marikyan

*Kharkiv social and economic Institute
s_marikyan@mail.ru*

The article suggests analysis of the peculiarities of introduction of the Bologna Declaration into the higher educational system of Ukraine and contradictions of the perception of the ways of its ratification by the individuals of educational activity.

Key words: the Bologna process, European model of education, the higher education of Ukraine.

РАТИФИЦИРОВАНИЕ БОЛОНСКОГО СОГЛАШЕНИЯ В УКРАИНЕ: ПРОТИВОРЕЧИЯ ВОСПРИЯТИЯ

С.В. Марикян

*Харковский социально-экономический институт
s_marikyan@mail.ru*

В статье рассмотрено специфику внедрения Болонского соглашения в систему высшего образования Украины и противоречия восприятия путей ее ратификации субъектами образовательной деятельности и обществом в целом.

Ключевые слова: Болонский процесс, европейская модель образования, высшее образование в Украине.

Стаття надійшла до редколегії 15.03.2009 р.
Прийнята до друку 17.04.2009 р.